

Petar Bačić*

MICHAEL IGNATIEFF:
HUMAN RIGHTS - AS POLITICS AND IDOLATRY
Princeton University Press, New Jersey, 2001, p. 187.

Niz suvremenih pravnih pisaca, politologa i historičara smatra da je odredba čl. 7. *Međunarodne konvencije o građanskim i političkim pravima*, po kojoj “nitko ne smije biti predmetom okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja”, zajedno s još nekoliko dokumenata međunarodnoga prava (*Opća deklaracija o pravima čovjeka...*) donijetih nakon II. svjetskog rata, izazvala pravu juridičku revoluciju u prostoru teorije i prakse ostarivanja i zaštite ljudskih prava. S druge strane postoje pisci koji - pozivajući se na tvrdnju *Thomasa Hobbesa* da “sporazum bez mača ostaje nažalost uvijek samo puka riječ” - sumnjaju u revoluciju koju osim lavine riječi ne podupiru i mačevi. Ostavimo li po strani jedne i druge te njihove argumente, sučeljavamo se s općim pitanjima koja se bez rezerve tiču najvećeg broja ljudi. Ta su pitanja prije svega: Koja je svrha ljudskih prava? Što bi trebao biti sadržaj ljudskih prava? Kada povrede ljudskih prava traže intervenciju preko nacionalnih granica? Postoji li jedan jedinstveni moralni temelj ljudskih prava, koji važi za mnoge kulture, ili postoje mnogi kulturno specifični moralni temelji ljudskih prava, ili nema nikakvog moralnog temelja ljudskih prava? U kojem su to smislu ljudska prava univerzalna?

Među velikim brojem novih naslova koji razmatraju pitanje ljudskih prava i koja pokušavaju dati odgovore i na postavljena temeljna pitanja izdvajamo knjigu *Human Rights – As Politics and Idolatry* koju je napisao **Michael Ignatieff**, direktor *Carr Centra za politiku ljudskih prava* Harvardskog sveučilišta. Zanimljivost ove knjige nije samo sadržajna već i formalna, kompozicijska. Naime, knjigu osim dva poduža eseja M. Ignatieffa čine i komentari autorovih stajališta čiji su pisci istaknuti profesori najpoznatijih američkih sveučilišta te naposljetku i odgovor M. Ignatieffa njegovim komentatorima i kritičarima.

Knjigu čini uvod (*Introduction* p.vii- xxviii), koji je napisala **Amy Gutmann**, profesorica političkih znanosti s Princetona; dva eseja **M. Ignatieffa**: prvi o ljudskim pravima kao politici (*Human Rights as Politics*, p. 3-52), drugi o ljudskim pravima kao idolatriji (*Human Rights as Idolatry*, p. 53-100), te nekoliko iscrpnih i kritičkih komentara ideja i stajališta M. Ignatieffa. Njihovi su autori: **K. Anthony Appiah**, harvardski profesor, koji je svoj tekst naslovio:

---

* Petar Bačić, znanstveni novak, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu

Grounding Human Rights (p. 101-116), **David A. Hollinger**, profesor s Berkeleyja, koji debatira s patrijahalnim, teokratskim i autoritarnim (PTA) i drugim stajalištima koja se u američkom kontekstu suprotstavljaju ideji ljudskih prava (v. *Debates with the PTA and Others*, p. 117-126), **Thomas W. Laqueur**, također profesor s Berkeleyja, piše o moralnoj imaginaciji i ljudskim pravima (*The Moral Imagination and Human Rights*, p. 127-140); **Diane F. Orentlicher**, profesorica s American University, piše o relativizmu i religiji (*Relativism and Religion*, p. 141-160). Odgovor komentatorima M. Ignatieff je naslovio: **Dignity and Agency** (p. 161-174). Knjiga sadrži napomene o suradnicima koji su radili na njoj (p. 175-176) te indeks (p. 177-187).

U svom prvom tekstu *Human Rights as Politics* (str. 1-52) **M. Ignatieff** zaključuje da su uprkos intervencijama zapadnog svijeta u ime ljudskih prava te intervencije diljem svijeta znale stvari činiti još gorima. Umjesto da jačaju ljudska prava, intervencije zapadnih sila samo su konzumirale legitimitet tih prava kao univerzalističkih temelja njihove vanjske politike. Kriza ljudskih prava odnosi se prije svega na propuste zapadnog svijeta da se bude konzistentan, u nemoći da se kriteriji ljudskih prava jednako primjenjuju kako prema jakim tako i prema slabim; drugo, u propustu da se individualna ljudska prava pomire sa zavjetom zapadnih sila prema samoodređenju i državnom suverenitetu; i treće, u nesposobnosti zapadnih zemalja da nakon intervereniranja u prostoru ljudskih prava uspješno stvore legitimne institucije koje bi same po sebi bile najbolja garancija zaštite ljudskih prava.

Problemi konzistencije o kojima govori **M. Ignatieff** tiču se i konzekvencija glede legitimnosti samih standarda ljudskih prava. Nezapadne kulture gledaju na parcijalni i nekonzistentni pristup zapadnih zemalja u praksi primjene i jačanja principa ljudskih prava kao na pristup koji je pogrešan, zaključujući da je onda možda nešto krivo u samim načelima o ljudskim pravima. Drugim riječima, političke pogreške imaju kulturne konzekvencije. One sile kulture nezapadnog svijeta da na ljudska prava gledaju kao na puko opravdavanje zapadnjačkog moralnog imperijalizma. Propusti u tome da se bude konzistentan u realiziranju ljudskih prava i jasan kada je riječ o granicama državnog suvereniteta vode prema intelektualnom i kulturnom izazovu univerzalnosti samih normi o ljudskim pravima.

U svom drugom tekstu *Human Rights as Idolatry* **M. Ignatieff** zaključuje kako nema razloga vjerovati da ekonomska globalizacija rezultira i moralnom globalizacijom. Premda stoje naznake da ekonomija Zapada unificira poslovnu praksu, vlasništvo, jezik, komunikacijske mreže u ostatku svijeta (*West and the Rest*), itd., očigledan je protupokret svjetskih razmjera koji se razvija s ciljem očuvanja integriteta nacionalnih zajednica, kultura, religija i izvornih oblika života i vjerovanja. Zapad mora prestati misliti o ljudskim pravima kao adutima te ljudska prava početi uzimati kao jezik kojim se stvaraju temelji

međusobnog razgovora. U budućnosti prava ne bi trebala biti univerzalni kredo globalnog društva, ne bi trebala biti sekularna religija, već nešto što je mnogo ograničenije, ali zato isto toliko vrijedno: zajednički rječnik koji će biti izvor naših argumenata, ogoljeni ljudski minimum iz kojega mogu poteći različite ideje ljudskog napretka.

K. Anthony Appiah u svome komentaru (*Grounding Human Rights*, p. 101-116) brani utilitarnost ljudskih prava kao praktičnih instrumenata koji služe ljudskim svrhama i većoj međusobnoj slozi te je, za razliku od M. Ignatieffa, skloniji grupnim legalnim pravima, ali jedino ukoliko ona služe kao instrumenti širenja mogućnosti pojedinaca. **David A. Hollinger** kritizira strateški minimalizam i robustni individualizam M. Ignatieffa te ističe da nije toliko problem u stvaranju jedne jedinstvene minimalne teorije ljudskih prava koliko u koordiniranju aktivnosti ljudi koji bi bili motivirani da ta prava realiziraju (v. *Debates with the PTA and Others*, p. 117-126). **Thomas W. Laqueur** u odgovoru pod naslovom *The Moral Imagination and Human Rights* (p. 127-140) također napada koncepciju ekspanzije ustavnih garancija negativne slobode kako je zamišlja M. Ignatieff te pledira za stvaranje uvjeta u kojima će “naši bližnji tretirati svoje susjede kao sami sebe, razvijajući pritom lokalne političke kulture koje štite individualne slobode” (p. 131). Naposljetku, **Diane F. Orentlicher** ističe da u interkulturalnom procesu konstruiranja i zagovaranje ljudskih prava svakako treba računati i na ozbiljno angažiranje religije. To zato što je ideja ljudskih prava revolucionarna ne samo zbog toga što izaziva državnu vlast već i zbog toga što često traži i transformaciju temeljnih sustava vjerovanja (v. *Relativism and Religion*, p. 141-160).

U svom zaključnom odgovoru **M. Ignatieff** ističe da ideja ljudskih prava, a posebice njihovo zagovaranje, ipak nisu toliko strani niti toliko eurocentrični nezapadnom svijetu. No, ono o čemu valja voditi brigu jest činjenica da tamo gdje su demokracija i ustavni liberalizam strani lokalnoj političkoj kulturi izgledi da se ljudska prava poprave nisu baš tako sjajni. Koliko uopće većinska demokracija u Centralnoj i Zapadnoj Africi, na Kavkazu, Afganistanu, Indoneziji i drugdje može biti poželjna ako je njena cijena plaćena ljudskim pravima? No, dokumenti poput *Opće deklaracije o pravima* i drugi o ljudskim pravima znače povratak restauraciji sredstava koje pojedincima daju građansku hrabrost da se odupru tamo gdje im je država naredila da čine stvari protivne dobru. Ono što treba biti elementarni prioritet aktivizma ljudskih prava nije toliko stvaranje demokracija ili ustava koliko zaustavljanje nezaslužene patnje, fizičkih okrutnosti, mlaćenja, torture, ubijanja, silovanja te omogućavanje sigurnosti običnih ljudi. A taj minimalizam uopće nije strategijski. Jer to je - kako zaključuje M. Ignatieff - najviše čemu se uopće možemo nadati.

Ova nadasve zanimljiva knjiga koja na poseban način baca svjetlo na otvoreni forum svekolike problematike međunarodnog humanitarnog prava nudi po

našem mišljenju jedan snažan argument. Naime, ljudska prava i dokumenti o njima nisu derivirani iz nekih metafizičkih prvih načela. Entuzijazam za ljudska prava i njihovu realizaciju i zaštitu valja tražiti u praksi, u različitim izvorima i tradicijama. Utoliko se širenje kulture ljudskih prava ne može i ne smije poistovjetiti s difuzijom metafizike eurocentričnog prosvjetiteljskog liberalizma.